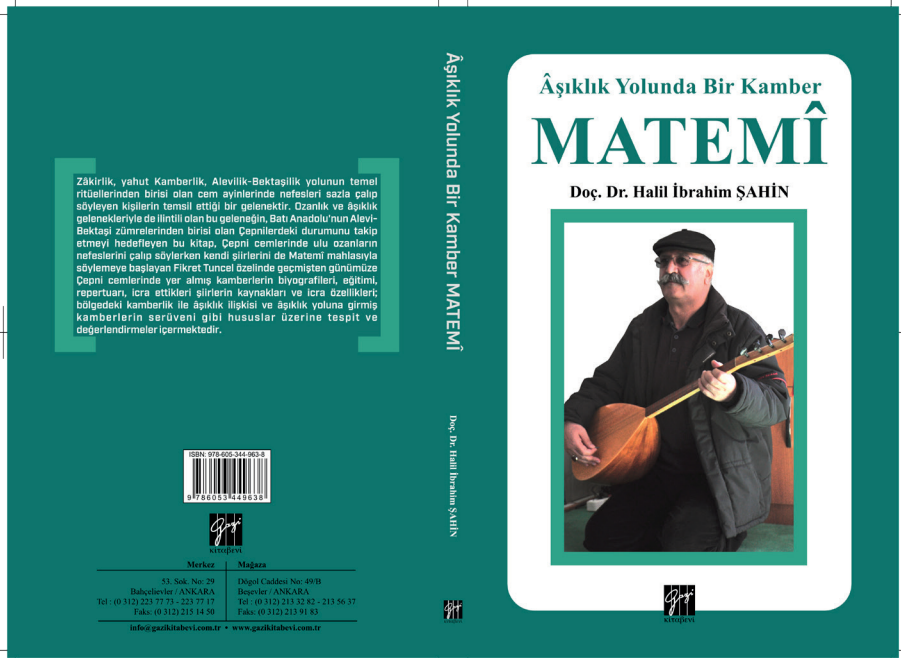

Tanıtınlar

Book Reviews / Buchvorstellung

Halil İbrahim ŞAHİN (2019). *Âşıklık Yolunda Bir Kamber Matemî*. Ankara: Gazi Kitabevi. ISBN:978-605-344-963-8, 206 sayfa.

Şahin ATİLLA*

Türk halkbilimi çalışmalarının başlamasına paralel olarak, bu bilim dalının önemli bir araştırma alanı olan halkın şiir söyleme geleneği de incelenmeye başlamıştır. Kadim Türk şiiri temelinde, tarihsel süreç içerisinde oluşmuş olan halk şiiri geleneği, kendi bünyesi dâhilinde muhtelif kollara ayrılmış, farklı kültür ortamları çevresinde gelişen her bir kol şahsi özellikler kazanmıştır. İnşa oldukları temel dolayısıyla pek çok ortak mirası da barındıran bu kollar, farklı hüviyetlere sahip olmalarına rağmen ihtiva ettikleri yapı bakımından münasebet içerisindeyler. Bu varsayımdan yola

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. sahinatilla.8@gmail.com.

çıkarak, farklı kimliklere sahip olan âşık tarzı şiir söyleme geleneği ile Alevi-Bektaşî şiir söyleme geleneği arasında ilişki kurmak ve her iki gelenek bünyesinde de varlık gösteren bir icracıyı incelemek lüzumlu görülmelidir.

Alevi-Bektaşî kültürünün şiir söyleme geleneği, belli inisiyasyonlar ile hizmet sahiplerine aktarılmış ve zümre içerisinde “sır” olarak, sözlü ve yazılı ortamda var olmuştur. Bu inanç sisteminin ezoterik yapısının günümüz koşullarında araştırmacılar için daha ulaşılabilir bir konuma gelmesi ile pek çok alanında incelemeler yapılmış, bu incelemelerin bir kısmını da şiir söyleme geleneği oluşturmuştur. Âşık şiiri geleneğinin verilerinin de ortaya konmaya başlanması ile bu iki yapı arasındaki benzerlikler belli fikirlerin oluşmasını sağlamış ve iki gelenek arasında mukayeseli araştırmalar yapma gerekliliğini doğurmuştur. Buna istinaden Halil İbrahim Şahin’in “Âşıklık Yolunda Bir Kamber Matemî” adlı kitabında Balıkesir bölgesi Çepnilerinin kamberlik geleneği ve bu gelenek içinde var olan Fikret Tuncel’in âşıklık tecrübesinin birbirleri ile ilişkili olarak araştırılması yapılmıştır.

2017 yılından bu yana devam etmekte olan “Balıkesir Çepnilerinde Kamberlik Geleneği” isimli proje kapsamında elde edilen verilerin bir ürünü olarak hazırlanan bu kitap, bölgenin kamberlik-zâkirlik geleneğine, Matemî mahlaslı Fikret Tuncel’in âşıklık tecrübesine ve bu iki ayrı geleneğin birbiri ile olan münasebetlerine dair bilgiler ve değerlendirmeler içermektedir. Eser, “Giriş” kısmından sonra ana konunun işlendiği müstakil dört başlığı takiben “Sonuç” ve “Ekler” bölümlerinden oluşmaktadır.

“Giriş” bölümünde, Türk halk şiiri araştırmalarının, Alevi-Bektaşî inanç sistemi ve kültür ortamı içerisinde nasıl bir tarihsel süreç geçirdiğine ve ne gibi çalışmalar yapıldığına dair bir değerlendirme mevcuttur. Bununla beraber kitapta kamberlik-zâkirlik temelinde Alevi-Bektaşî şiir söyleme geleneği üzerine tespitler yapılmıştır. Bu sistem içinde var olan icracıların nitelikleri, vasıfları ve konuları, geleneksel Türk şair modeli ile benzerlikleri ve farklılıkları açısından mukayese edilmiştir. Kamberlik ve zâkirlik kurumunun dini ritüel bağlamında oluşmuş yapısı ile kendisinden ayrı bir kurum olarak görülen âşıklık arasındaki geçişler, tesirler ve bağlar irdelenmiştir. Alevi-Bektaşî heteredoksisi bünyesinde hizmet sahibi olan ve bu inanç sistemi içerisinde kendilerini “ozan” olarak sıfatlandıran kamber ve zâkirlerin, kadim zamanlardaki ozan tipi ile sosyal ve dini hayattaki rolleri üzerinden bir karşılaştırmasına da yer verilmiştir.

Kitabın “Balıkesir Çepnilerinde Kamberlik Geleneği” isimli ilk bölümde, Batı Anadolu ve özellikle Balıkesir civarında yaşayan Çepnilerin tarihsel yolculuklarını, boy kimliklerini, Alevi zümresi içindeki mensubiyetlerini ve bağlarını içeren bir inceleme ve bu incelemeyi takiben bölgedeki kamberlik-zâkirlik geleneği üzerine yazılı ve sözlü kaynaklardan hareketle bir değerlendirme yapılmıştır. Kamber ve zâkir sıfatlarının kullanım sahaları, bu konumda olan kişilerin anıldığı diğer isimleri, bölgede bulunan zâkir ve kamberlerin kimler olduğu yine bu bölüm dâhilinde ele alınmıştır. Bir hizmet ehli olarak kamber vasfını alabilmek için geçirilmesi gereken süreçler, ulaşılması gereken nitelikler, bulunulması gereken ortamlar, sahip olunması gereken bilgi ve tecrübe düzeyi hakkında detaylar içermesinin yanı sıra kamber olabilmek için geçirilen ezoterik inisiyasyon durumu üzerine de saptamalar yapılmıştır. Kamberliğin eğitimi ve kamberliğe geçişin muhtelif şekillerinden hareketle zamanın ve kültür ortamının diğer icracıları ile mukayese edilmiştir. Yine bu bölüm dâhilinde Çepni kamberlerinin icralarını gerçekleştirdiği cemlerde söylediği, usta malı olarak isimlendirilen şiirler, bu şiirlerin tür ve şekil özellikleri bakımından genel çerçeveleri, kamberlerin repertuarlarının oluşmasına kaynaklık eden ozanlar, geleneğin tayin ettiği söyleme şekilleri üzerine de muhtelif detaylar verilmiştir. Köse Süleyman Ocağı ve Çepnilerden hareketle kamberlerin icra alanları olan cem ayinleri ve cem dışında faaliyette buldukları diğer icra alanlarına hem geçmiş hem de günümüz boyutunda genel bir bakış ve bunun yanı sıra kamberlerin, Alevi erkânında yer alan 12 hizmet sahibi arasındaki konumu üzerine tespitler ve değerlendirmeler bu bölümün içeriğini oluşturmaktadır.

Eserin “Çepni Cemleri ve Kamberlik Geleneği” başlığını taşıyan ikinci bölümünde cem ritüelleri üzerine genel bilgiler ve bu ritüellerin Çepniler özelinde nasıl icra edildiğine dair incelemeler yer almaktadır. Cem ayinlerinin varsayılan tarihi kökenleri, bu törenlerde bulunan hizmet sahipleri, ayinlerin yapıldığı zamanları, cemlere katılacak kişilerin sahip olması gereken nitelikler hususunda yapılan değerlendirmeleri takiben cemlerin sazı ve sözü ile önemli bir parçası olan kamberler hakkında, Çepni cemleri ve kamber Fikret Tuncel göz önünde bulundurularak muhtelif çıkarımlar yapılmıştır. Cem ritüellerinin öncesi, sırası ve sonrasında Çepni kamberlerinin üzerine düşen görevleri ve bu görevlerin aşamaları bu bölümde ele alınmıştır. Çepni cemlerinin yürütülmesi, cemlerin safhaları ve bu safhalarda ne gibi icraların gerçekleştiği, kamberlerin bu safhalarda ne gibi faaliyetlerinin olduğu ve hangi şiirleri söylediği de bu başlık altında verilmiştir.

Üçüncü bölüm, “Matemî'nin Kamberliği ve Âşıklık Tecrübesi” başlığını taşımaktadır. Fikret Tuncel'in (Matemî) hayatı, ailesi, mesleği, eğitimi gibi biyografik bilgiler bu bölümde aktarılmıştır. Kamberliği öğrenme süreci; bulunduğu sosyal çevre, etrafındaki meslek büyükleri, aile bireylerinin etkisi, usta-çırak ilişkisi boyutlarında ele alınmıştır. Kamber olmanın gerekleri ve sahip olunması gereken nitelikler hususunda Tuncel'in kendi beyanları da bu başlık altında verilmiştir. Bir hizmet ehli olarak Fikret Tuncel'in kamberliğini nerelerde icra ettiği, icrada kullandığı şiirleri hangi kaynaklardan öğrendiği, bu icralar esnasında kullandığı saza ne gibi anlamlar yüklediği de bu bölümün ihtiva ettiği hususlar arasındadır. Fikret Tuncel'in kamberliği öğrenmesi, özümsemesi ve icra etmesinin yanı sıra bünyesinde bulundurduğu âşıklık vasfına ve bu vasfın oluşma sürecine dair detaylar da bu kısımda incelenmiştir. Matemî'nin âşık kimliği çerçevesinde; mahlas almasına, şiirlerinde takip ettiği kişilere, tür ve şekil olarak şiirlerinin genel özelliklerine dair bilgilerin verilmesine ek olarak bu bölüm dâhilinde şiirlerinin tematik bir incelemesi de yapılmıştır.

Matemî'nin şiirlerinin yer aldığı dördüncü bölümde 82 şiir bulunmaktadır. “Matemî'nin Şiirleri” başlığını taşıyan bu bölümden sonra araştırmanın varsayımları üzerinden bir “Sonuç” bölümü yazılmış, çalışmada elde edilen sonuçlar bu bölümde değerlendirilmiştir. Eserin “Ekler” kısmında çalışma süresince elde edilen bazı görüntülere, Fikret Tuncel ve onun ailesine mensup diğer kamberlerin fotoğraflarına yer verilmiştir.